

dilo davnaj, davnaj, nekje v drugem življenju. Mučil ga je le še občutek osamljenosti in osirotelosti.

Ulice so bile ob tisti uri skoraj prazne, sonce je žgalo. Hodil je, poleg njega senca, roko je tiščal na denarju. Bil je strahotno utrujen, izpraznjen, žejen do slabosti. Pogreba ni mogel čakati — kam naj se medtem dene v mestu? Tistega denarja se ne sme dotakniti. Ko se vrne v hribe, bo dal za maše, za prošnje molitve do zadnje stotinke...

Pred krčmo zunaj mesta mu je nenadoma zastala noga. Cesta je bila ko žerjavica, izza zelenih kostanjev se mu je vablivo nasmihal izvesek. Potegnil je denar iz žepa in ga preštel na dlani. Ugasil si bo žejo in še bo ostalo za maše. Če bi ga Menče videla, bi mu sama rekla, naj si poplakne žalost... Da gre dalje, bi njena duša ne našla miru...

Samo od sebe ga je zagnalo proti krčmi. Utrujen, a vendar blažen se je sesedel na klop pod kostanje...

FRANCÉ KOBLAR

PISMA JOSIPA STRITARJA BRATU ANDREJU

Pričujoča, večinoma mladostna pisma Josipa Stritarja sicer ne prinašajo posebnih odkritij, vendar dobro označujejo človeka in čas, zato so vredna, da se ohranijo kot prispevek k Stritarjevi osebnosti, zlasti kot neposredne priče pisateljevih domačih razmer in njegovih prvih pogledov v življenje. Zadnji dve pismi, iz l. 1866. in 1868., pa sta tehtna slovstveno zgodovinska dokumenta, potrđilo in dopolnilo najvažnejših dogodkov v našem slovstvenem razvoju. V vseh pismih, tudi v najstarejših pa govori že tisti osnovni glas, ki je človeku in pisatelju skupen: kramljajoči poročevalec in samozavestni razmišljevalec se oblikuje že tukaj; mnogo širše in globlje kakor v teh mladostnih, zasebnih spisih Stritar tudi kasneje ni gledal življenja. Tudi zmisel za dobroto tega sveta, za to, kar potrebuje v redu in udobnosti človeško telo, čut za lepo zunanost, zlasti za obleko in gospodarsko umerjena treznost se značilno izražajo v vseh teh pismih.

Andrej Stritar¹, ki je bil, kakor bomo videli, svojemu mnogo mlajšemu bratu glavni podpornik, in zdi se, precej strog dobrotnik, ni

¹ Andrej Stritar, najstarejši otrok zakoncev Andreja in Uršule v Podsmreki se je rodil 22. nov. 1823; v letih 1837—45 je dovršil ljubljansko gimnazijo in licej, nato je vstopil v semenišče, pel kot tretjeletnik 5. julija 1848. doma v Laščah novo mašo in od l. 1849. služil kot kaplan v Premu (do 1852), nato v Sori (1862) in v Dobu; ker so mu oči pešale, je že naslednje leto (1863) »valetudinarius« v Skaručini, od 1867 na Kureščku in od 1971 kot vpo-kojen kaplan v komendski župniji; nekaj časa je stanoval v Lahovčah, nato pa se je ustanovil v Mostah pri Komendi; umrl je 17. febr. 1907 (prim. Šema-

ohranil vseh bratovih pisem; ostalo jih je le 11, poleg njih tudi 3 pesniška voščila za god; vrzeli so že v začetku, zlasti v sredi in gotovo tuda na koncu. Ko je Jos. Stritar kot drugošolec 1848/49 prišel v Alojzijevišče, je bil brat Andrej četrtoletnik — presbiter in naslednje leto je odšel za kaplana v Prem, kamor so naslovljena prva pisma. Vseh ne kaže ponatiskovati, ker so nekatera, zlasti prva, bolj značilna za tistega, ki so mu bila namenjena, kakor za tistega, ki jih je pisal. Jože je bratu Andreju poravnaval račune pri krojaču, mu kupoval knjige in lovske potrebščine, dajal vezat »Novice«, mu poročal, kako

tizem lj. škofije od 1848—1908). Nagrobnik v Komendi z njegovo fotografijo nam pravi: »Tukaj počiva Andrej Stritar, zlatomašnik, rojen v Laščah — Podsmreko 22. 9. 1823, umrl v Mostah pri Komendi 17. 2. 1907. // Počivaj sladko, svečenik-trpin / ki nosil križ si v voljo božjo vdan. / Plačilo da zato Ti božji sin / v nebesih pri očetu — večni dan.« — G. Andrej Mejač, zaslužni komendski kronist, ki je naslednja pisma ohranil in izročil, takole podrobneje slika podobo Andreja Stritarja: »Josip Stritar je imel brata Andreja, ki je bil duhovnik. Služboval je v raznih krajih med tem na Kureškcu. Kasneje, ko je popolnoma oslepel, naselil se je v Mostah pri Komendi. Kupil je v Mostah, v obližju podružne cerkve sv. Boštjana enonadstropno hišo z domačim vaškim imenom pri Gvajcu (Glajcu) [h. št. 9]. Od todi so ga duhovski tovariši klicali z imenom »Glajc«. Pri hiši je bil tudi hlev in skedenj ter nekaj zemljišč, redil je navadno dve govedi.

Njegove rojstne in smrtne podatke pove spomenik na pokopališču v Komendi. Kot slepec posluževal se je redno sv. maše v čast Matere Božje, katero je služil ob delavnikih v bližnji cerkvi. Ob nedeljah in praznikih je pa hodil v spremstvu svojega ministranta maševat k fari v Komendo. Kljub popolni slepoti je opravljal svoj duhovski posel kot spovednik pri domači fari, mnogokrat pa tudi, za časa župnika Zorca, v Mengišu. V poletnih mesecih je opravljal tudi nedeljsko mašo pri baronu Apfaltererju na gradu Križ. Pokojni Andrej Stritar je bil velik podpornik svojih sorodnikov, zlasti otrok svoje sestre, ki je bila poročena z učiteljem Juvancem. Med temi je eden, pokojni cerkniški dekan Juvanec in še živeči učitelj in skladatelj Juvanec. Pri njem v Mostah so bivale poleg stare postrežnice še tri njegove nečakinje, hčere Juvančeve: Julka, Ivana in Cilka. Da so bile vedno zaposlene, dal jih je da so se izučile za dobre šivilje ter poleg tega skrbele za polje in dom. Ivana se je kasneje poročila s trgovcem Peterlinom v vasi Podboršt ter je bila med več sinovi mati notarja v Dolnji Lendavi Maksa Peterlina. Kar se pa Stritarjevih pisem tiče je stvar tale: Z rajnim g. Andrejem sem se dobro poznal, istotako z njegovimi nečakinjami, s Cilko me je vezala prva nedolžna ljubezen. Enkrat mi pove, da je našla zavoj Jožetovih pisem. Poprosim jo, naj mi jih izroči. Dobil sem jih. Prvi večer po tistem dnevu sem vsa prebral. Dobro sem jih hranil ter po zgledu običajnem, ker me nihče ni terjal zanje, obdržal z namenom, da jih enkrat le na primeren kraj oddam. Našla se je prilika. Ko je konservator g. dr. Stele zbiral gradivo za svoj opis kamniškega okraja, sem mu jih izročil. Če še o pokojnem gosp. Andreju omenim, da je bil blag človek, zelo izobražen, tako da sem se v občevarju z njim mnogo naučil, sem povedal vse! — O bratu Andrejevem pa vem tole: Cilka Juvančeva je bila enkrat na Dunaju; šla je tja v Pasteurjev zavod, ker jo je stekel pes popadel. Pri tej priliki je obiskala strijca Jožeta; rekla je: da je velik čudak, da sin njegov niti slovensko ni razumel (saj je bila Nemka mati njegova). Moščani sosedje so mi pa pravili, da je ob neki priliki (kedaj je bilo, se ne spominjam) [1906], bil Stritar v Ljubljani. En dan ga je peljal župan Hribar s seboj v Cerklje, pa se v Mostah pri bratu ni oglasil. Od nečakinj sem slišal, da je bil Stritar bratu tudi večjo vsoto dolžan. Za vse zadnje povedano ne dajem nobene garancije. Andrej Mejač l. r.«

oskrbujejo doma njegovo perilo, ga naročil (1. febr. 1851) pri L. Jeranu na Mohorjevo družbo, zlasti pa mu pisal o svojih šolskih uspehih in se veselil počitnic pri njem. Pri tem vidimo, da se je v četrti šoli učil francoščine in bral Fénelonovega Telemaha, se ukvarjal z glasbo (1. febr. 1851), naslednje leto je pri prof. Petruzziju obiskoval tečaj za angleščino (16. okt. 1852) i. t. d. Večkrat je pisma pošiljal po voznikih in pôti. Takega pôta, »Čeljskega župana«, imenitno popisuje 1. febr. 1851., kako ga je našel v gostilni pri pečenki in »baštonu« vina, pa se mu je tako mudilo, da ni mogel nič čakati, zato mu Stritar ni ničesar tega izročil, kar mu je bil brat pisal, naj opravi zanj.

Prvo ohranjeno pismo je z dne 1. maja 1850. Še starejše je gotovo voščilo za god »30. listopad«. Smemo ga z gotovostjo postaviti v l. 1849. in je najbrž prva ohranjena Stritarjeva pesem. Značilna je za oba, za pesnika in godovnika.

Strune moje sladko se glasite,
Serčno mu voščilo zapojite,
Zadonite »Slava« »Mu«!
Pobratimu dragimu.

V mladih že, kot svitla zora létih
Ko Slovenija še v sponih kletih
Plakala, zdihvala je,
»Ti« si za nje gorel že.

Dolgo, dolgo »Te« še Bog ohrani
vsega zlega naj »Te« dalej brani
Bod' pozdravljen tisučkrat
To želi

Tvoj serčni brat Jože. —

Drugi dve voščili »Cvetica hvaležnosti in ljubezni o veselim godu mojega brata« in »O Tvojim veselim godu« sta dovolj gladka soneta iz naslednjih let in govorita o hvaležnosti njemu, ki je »sonce ogrevajoče moje« in ki mu srce »dobrot ne bode Tvojih pozabilo«.

Od oktobra 1852. do oktobra 1855., ko je Jože odšel na Dunaj, je v pismih prva večja vrzel, ki jo moramo zares obžalovati, saj so se v tem času v mladeniču godile važne notranje spremembe. Po sedmi šoli je končno zapustil Alojzijevišče in je bil kot osmošolec pravi posrednik med Levstikom in mladino. To leto je izgubil tudi svoje prvo mesto med obdarovanimi, bil je drugi med njimi, mature pa ni napravil z odliko, kakor tudi nobeden njegovih sošolcev »vajecev« ne. (Gl. Jahresbericht lj. gimnazije). Iz dunajskih let so se ohranila važna pisma, vendar presledki po pet oz. tri leta govore očitno, da se je tu mnogo izgubilo, kar bi nam v Stritarjevi priljubljeni širini in njegovi odkritosrčnosti ohranilo važne spomine. Verjetno, da je pozneje, ko je bil Stritar na široko stopil v slovensko literarno življenje in je brat Andrej kmalu popolnoma oslepel, prenehalo tudi njuno dopisovanje.

Od 11 pisem jih objavljam 7; 4 (1. maja 1850; 1. febr. 1851; 15. marca 1852; 16. okt. 1852) sem iz navedenih razlogov opustil, red vsakega pisma pa bom označil v oklepajih.

1. (3)

V Ljubljani pred sv. Jožefom 18. sušca.
[1851]

Predragi brat!

...Doma gre vse po stari navadi, le živeža manj ko druga leta; znabiti ga bode kako malo kupiti treba, znabiti tudi ne. Tkanja imajo oče dovolj. Ženske se zdaj po zimi pečajo s perilom, šivam in vezilam mem drugih domačih opravkov. Marjéta je največ v Laščah pri Nežétovih ter šiva, sicer domá. Kar ženitnino tiče, je to opomniti: Bilo je že vse priprávljeno, ko Brankovski zvejo za neki malin, ki je neki prav dóber. Peljejo se tedaj tjè doli na ogled, pa nič ne opravijo. Ko pridejo nazaj, pa niso hotli k nam iti, in tako je to zastálo; pa ni še zamujéno. Živine imajo čvetero 1 kravo, 2 junca (po dve leti) in 1 enoletniga; k temu mislijo še para kupiti. Eno kravo so prodali »oselnškemu Janezu«, ki se ni ožénil, ne vem, kaj misli. Novice so žalostne: Gospod Drahsler je umerl po kratki bolézni, pravijo, de so se mu bile pljuča vnele. Malo prej gornja Žinga, ki je neki smerti želéla. Céla naša dolina kaj slabo stoji, podpirajo jo le štirje stebri: Málinski, Bránkovski, Polzévski in tudi se jim sme vverstiti Brinščak. Snég smo imeli domá debel, prav debel (= o pustu). Tèti kramarite še zmirej.

V Ljubljani je vse pustó, po stari navadi, pa še zdaj po zimi. Kar mene tiče: opravljen sim še dober, posebno vestij (imam 3), samo suknja je—je—je — kaj bi rekel — — de se mavrica déla! Kaj praviš, — ko bi malo strica vščenil, svetvano mi je saj bilo takó. Opraviti imam strašno veliko — boš vprášal kaj? — V dveh dneh sim moral spisati 64! gerških nalóg (: bolje nadlog) — sim písár dveh časopisov: »Daničice in Slavije«. [Nadalje mu poroča o perilu, ki ga ima brat doma — »skupej 101« —]

Novic in tiste reči nisem dal še nič vezat, bom potlej vse skupej, bom vidil kaj manjka, le úno kmalu pošlji. Kakó se kaj pri Vas imáte, nič ne mara boljše, kot mi — pa kaj se če; samo nekaj nimate — — — popirja; če bi ga jaz kaj več imel bi ga hotel pol pôle poslati, ha! ha! ha! ali znabiti črnila? — peres? Rés težko težko pričakujem kakega listika iz Tvoje predrage róke. Pa saj vem, de mi boš prej prošnjo spolnil, kakor se nájdjam. V ti sladki nádi Te pri-serčno pozdravim in sklenem svoje pismice

Tvoj

Jože.

Naslov: Veličastni / gospod Viteslav Stritar, kaplan / v / Premu
zad. posta Bistriška / (Illyr. Feistritz). Pečat: Laibach 21. März.

Stritarjeva domačija je obsegala $\frac{1}{4}$ kmetije; kakor kaže to pismo, je bil oče Andrej tudi tkalec, hčere pa so se zlasti pozimi ukvarjale s šivanjem. Štiri pesnikove sestre so bile: Marija, roj. 12. 7. 1828., poročena 6. 2. 1854 na Brankovem 2 (prim. šegavo pripoved, kako se je ženitnina zavlekla); Marjeta, roj. 29. 4. 1830, poročena 11. 2. 1852. z Janezom Juvancem, učiteljem v Vel. Laščah; Frančiška, roj. 26. 10. 1835., poročena 16. 2. 1857 v Dvorski vasi 20; Ana, roj. 12. 7. 1840., poročena 13. 2. 1860 na rojstnem domu z Matevžem Prijateljem (Te in druge družinske podatke je iz župnijskih matic zbral preč. g. duh. sv. Jakob Ramovš, župnik v Vel. Laščah). — Lastnik znane gostilne Jožef Drachsler je umrl 27. 2. 1851, njegova žena Marija, roj. Sušteršič, »Drakslerica«, znana zlasti izza Levstikovega Junteza, pa 19. 6. 1864. — Teti kramarite: bili sta Elizabeta roj. 18. 11. 1810 in Marija 31. 1. 1804; zadnja je bivala stalno v Ljubljani. Stric je bil Janez Stritar, roj. 1. 8. 1818, ki je 8. 9. 1844 imel novo mašo v Vel. Laščah; ta čas je bil kaplan pri Sv. Jakobu v Ljubljani — Kasneje je umrl kot beneficiat v št. Vidu pri Stični. — Pisar »Daničice« in »Slavijske«: »Daničico« je 1848 začel pisati Matej Frelih, 1851 pa je Jos. Marn ustanovil »Slovensko Daničico«, pri kateri so sodelovali J. Rogač, Jos. Žvegelj in Jos. Stritar; ugasnila je 1855 (Jos. Lesar, Zgod. Zbornik str. 579/80).

2. (4)

1. vel. travna 1851.

...»Od doma so prišle Micka, Marjeta in teta, gredo po stari navadi na Šmarno goró. Domá gre vse po starim (ali novim) redu. Po vertu so nacepili drevésec, žlahtnih hrušek i jabolk. Živine imajo petero: 4 junce i kravo; enega junčka so kupili na Brankovini; 20 fl. so plačali, 8 pa ne, ki bi jih zdaj morali, pa jih ni pri rokah, toraj... so poročili, — — če bi Ti kaj pomagati mogel etc. Obdelali so bili, ko sim še jaz domá bil vse; samo za proso ne, z domačo živino naj več. O veliki noči je bilo že vse drevje v vsim svojim cvetnim krasu, tudi bukve so popolnoma zelenile. Take pomladi ni bilo kmalo. Sprečbe svoje Ti pri najbolji volji nemožem poslati. — — —

Praznike sim imel prav prijetne, kolač je bil (čeravno bo treba žita kupovati) velik, prav velik, tudi družiga dovolj. Veliko nedeljo sim bil v farovži pri kosilu i Jakič. Potica je bila taka de ni bilo nič testá, ha! ha! — —

Jakič Anton, Stritarjev rojak in sošolec, poznejši duhovnik, je bil tudi Alojznik. Pismo je značilno za Stritarjevo živo zvezo z domačim življenjem in gospodarstvom.

3. (5)

V Ljubljani 27. junija 851.

Predragi brat.

V večjo tugo u britkejo žalost bi me ne bil mogel pahnuti, kakor si me svojim ojstrim svarjenjem. Gorje mi! Kaj berem? Čigave so te žale besede, razserdenega prijatelja? ne. Besede so môga ljuboga brata, ki ga tako goreče ljubim. — Pa kdo mu je suma vražno seme zasejal u serce, serce ljubijoče!? Zakaj se je njegova sladka govorica spremenila u britko očitane?!

Res! — žali Bože! — nemorem reči, da sim nedolžen, ne morem reči, da sim ravno u toj reči nedolžen, vendar ne morem zapopasti tvojih besed, — vsaj si zmirom prizadevam to pregreho u sebi zatirati in hvalo Bogú!, ne ravno brez vsega sadú. — Pa proti komu bi se bil vendar takoga skazal, kojega me Ti misliš. — — — ne morem se spomniti. — — Znabiti proti stricu? ne. — proti Direktorju? — Hočevanju? Ne vém. — Pa kaj se spovedujem?! Zakaj Ti nisem nič pisal? — Ni ravno tako dolgo, kar sim Ti bil odpisal, i potlej nobenoga pisma prejel, zraven toga nisim nič važnoga imel. — O binkoštih nisim bil domá. Zakaj? Ko sim bil o veliki noči doma, so rekli: »O binkoštih, mislim(o) te ne bo domú.« Zato tudi nisem bil šel; pa kesal sim se. — Zakaj ne grem nič k stricu? Tudi ni tako dolgo, kar sim bil. Pogosto pa nočem hoditi, ker postava Alojzjevišča je, da morata vselej dva skupej ven iti. To pa veš, da nobeden rad zunaj ne čaka, med tom, ko se midva pogovarjava. Da bi pa iz prevzetnosti ne šel!! Bog me toga varuj, pa sej vendar nimam uzroka prevzeteni biti, posebno proti stricu! Koj po prejemi Tvoga pisma sim se vsedel Ti to pisati, toraj nevem, kako bom še Tvoje naloge opravil. God svetoga Alojzija smo veselo i z naj večjo slovesnostjo praznovali, tudi opravljamo »6 wöchentliche Andacht zu Ehren des h. Aloisius«, ktere smo se skoraj vsi vdeleželi. Vsak večer imamo (slov.) litanije u kapeli, kamor toliko ljudi pride, da se vse tare. Zdaj več tako ne hodijo. Hvaliti moram rés sloviti moram vse hvale vredni trud našega g. Direktorja, vsako jutro nam berejo nékaj iz življenja svetog' Alojzija na kancelnu, potem pa kratek premislik branoga. Res jako se trudijo, junačko delajo u vinogradu našega zveličarja, ne morem Ti toga zamolčati, nevidna moč me priganja to razglasiti. Bog mu plati blago prizadévanje! Govori se pa, da ga bomo konec šolskega léta zgubili. Škoda!

Ne smém Ti tudi prikriti, da se je z mojem življenjem velika sprememba zgodila. Med drugom, sim tudi zgubil isto prenapeto domoljubje, koje ni ravno hvaliti. Nekaka praznota se je bila čez moje serce razpustila, nisim se kam obrnuti vedel — pa nekaj sim z božjo pomočjo že iz nje izgazil; veliko so k tom pripomogle pridige Direktorja. —

Zastran suknje, prebite! suknje nisim so stricom še nič govoril, nevoljin sim, kadar jo vidim, da sim ž njo tebe razžalil. Pa saj stric so bili vanjo privolili, zato sim jo tudi rekel narediti, ker ni nič drugega pripravnega bilo, ob barvo nič ne gré, kakor si Ti mislil. —

Da bi bil L[evstik] z prevzetnosti iz Alojzjevišča šel, komaj verjeti morem, saj sta vendar z Direktorjem prijatlja, vidil je, da ni za duhovski stan i tudi Direktor so mi [dejali, da] so mu k tomu svetovali. V šoli mu rés ne gré predobro, pa zopet tako slabo ne. U poeziji pa bo prekosil vse Slovence! Gotovo! Pa kaj to!?

Za šolo imam zdaj strašno veliko opraviti, čez vse reči bomo morali proti koncu leta pisati, tako imenovano »Versetzprüfung« mo-

ramo vsi pismeno napraviti, ustmeno pa le slaběji i dvomljivi. Jutro bomo koj slovensko pa gerško pisali, i potlej vse jedno za drugom, tudi veroznanstvo! take reči so zdaj na svetu! Šolo mislimo končati zadnjim Julijem. Vakanc, mislim, bo letos še 2 mesca, potlej pa le 6 tednov! U tednu mi (četertošolci) skoraj nič ne praznujemo, u sredo i soboto popoldne, ki sicer nimamo šole, hodimo pa u fiziko experimentirat, i tam naj manj 2 uri potratimo. Toliko je s šolo opraviti, da se skoraj človek z nič drugim pečati ne more. Tvoja volja je, da bi se jaz muzike učil. U muzički šoli ni jedno krat nič, sim bil že poskusil, učenik spi, fantje se pa tepejo po šoli, to je zmirom, u Alojzjevišču pa tudi ni takoga, da bi me učil, jedan je sicer, pa ta ima veliko opraviti s petjem, ki drugo i tretjo šolo uči. Rad, prav rad bi se učil, pa o sedanjih okoliščinah se ne dá. Botaniko hodim poslušat še zmirom. Veliko imam opraviti s pisarijo »Slavije«, vsak teden je moram spisati jedno polo, zdaj bosta pa še dve. — se veda zastonj, to ni drugače — ubraniti se je pa tudi ne morem. Neskončnim veseljem me napolni tvoje povabilo na vakance. Pa forman?! Je dober mož. Vèrti se vèrti nemirno časa kolo! o [ko] bi te še pospešiti mogel! Kmalo pride, oh! Kmalo žaljeljeni trenutek, ko — o radost!! Pa še ni doveršen trudapolni tek, še ni dobljena zmaga, še marsikaka sraga znoja mi bode kanula s potnega čela. Le hvala Bogu, da mi ni treba po noči pri luči, kot drugim, oči si priditi, stotero hvalo Bogu. — Preserčno Te pozdravim — ponižno prosim odpuščenja — se Ti priporočim i na svidenje zaostanem

Ob desetih zvečer.

Tvoj

Te goreče ljubeči brat
Josip.

Preseneča nas pismo z ilirskimi genetivi in nekaterimi drugimi hrvatizmi. Brat Andrej je večkrat, kakor kažejo tudi neobjavljena pisma, strogo sodil duha svojega brata, zdi se, da zlasti tedaj, kadar ga je nagovarjal za boljšo obleko, ali pa si jo je sam oskrbel na tuje stroške. — Direktor Alojzjevišča od ustanovitve do 1858 je bil Jan. Žl. Pogačar. — Važna je pripomba o Levstiku, ki potrjuje dosedaj že precej ustaljeno domnevo, da je Levstik prostovoljno, vendar po nasvetu predstojnikov zapustil Alojzjevišče.

4. (8)

Na Dunaji 9. oktobra 1855.

Predragi moj!

Gotovo si že prej kacega pisma od mene pričakoval. Jaz Ti pa nisem zato tako dolgo pisal, ker bi se bil rad prej popolnoma vstanovil in to Tebi natanjko sporočil; česar pa še zdaj popolnoma storiti nisem mogel. Stanovanje sicer že imam, Mahnič mi ga je preskrbel, toda je predrago; plačujemo namreč štirje po 6 fl na mesec; čeravno moram reči, da je tako lepo in pripravno, da si boljšega želeti ne morem. 1. je blizo mesta v Predmestji »Landstraß« ali kakor mi Kranjci pravimo v Kostanjevici, 2. je koj v prvem nadstropji, 3. deržijo okna na vert, ne na ulico, kjer je vedno velik ropot vozov

in ljudi, 4. blizo visoke šole, 5. imamo vso postrežbo itd. S konca nisem bil s tém stanovanjem nikakor zadovoljen; zavoljo previsoke cene; potem pa, ko sim vidil, da vsi moji součenci nar manj po 5 fl. plačujejo pa od tacihi lukenj, ki so komaj človeškemu stanovanju podobne, sim se malo potolažil, pa vender kakor hitro cenejega dobim, tega popustim; obstoji pa iz dveh sób, ktorih êna je za rés prav lépa. Kar hrano zadene, pa še zdaj prav dobro ne vém, kako in kaj. D zdaj sim si le zmirom prebiral, bil sim skoraj vsaki dan o poldne v drúgi gostivnici; dobival sem župo, meso in kar zraven gré z enim kruhom in s krajcarjem, ki ga moram po gerdi! Dunajski navádi vselej kelnarju dati — za 16, 17, ali 18 krajcarjev; vidil sim pa doslej, da je skorej nar bolji, če po 17 kr. kosim, župe je veliko in je dobra, meso ravno tako. Dobi se neki kosilo tudi za 15 — ja še celo za 12 kr., pa taki, ki so to poskušali, so djáli, da ne velja — kér jedi je veliko manj — pa še ta slabó pripravljena. Asi si s tem zadovoljen — prosim, svetovaj mi, kako se Ti bolje zdi. — Po 17 kr. na dan to znese na mesec 8 fl in pol (ali 9 fl. kjer eni mesci imajo po 31 dni.) Kar zajterk in večerjo zadene, se vé da ne hodim v gostivnico. Zdaj zajterkvamo in večerjamo (3 je od nas) kavo z mlekom in 2 kruhi — kar vsacega 8—10 kr. na dan košta — in s tém se že prebije — zanaprej si vtegnemo morebiti kaj prenarediti, da bomo še ceneje živeli. Če vzamemo to reč na dan po 10 kr. pride na mesec 5 fl. torej stanovanje 6 fl.; kosilo 9 fl, zajterk in večerja 3 fl. Kar znese skupej na mesec — dvajset goldinarjev — Kaj se Ti zdi, ali to ni preveč? Morebiti se sčasoma kaj prekréne. K temu še pride svečava, kurjava, perilo in morebiti še treba kakih bukev — pa še kaka druga potrebica se pridruži. — Instrukcionov doslej še nič nisem dobil, kjer gimnazia se je že prej pričela, prejden sem bil jaz prišel, pa skušal jih bom zmerom dobiti. Za štipendie sim bil šel Dr^{ja} Zupančiča vprašat, kdaj bodo razpisane, pa je djál, da zdaj še sam ne ve. Če Bog dá, se bo sčasoma kaj spreverglo, da kaj pomoči kjé dobim — jaz bom storil vse, kar bo v moji moči. Stanovanje moje je: Vorstadt Landstraß, HauptstraÙe Nr. 337, Stiege Nr. 3. 1 Stock, gleich rechts.

Morebiti bi Ti bilo všeč, od mojega popotovanja kaj malega zvedeti. V pondeljek zvečer $\frac{3}{4}$ na 11. sim jo odrinil iz Ljubljane s štirimi družimi, kterih eden je že na Dunaji bil. Noč je bila precej jasna, tako da so se razni kraji razločili. Brez posebne dogodbe smo prišli v Gradec o 7 in nekaj minut, kjer smo zajterkovali. Mesto, kolikor sim ga vidil mi ni kaj posebnega dopadlo, ali lega in okolica njegova je zares prekrasna posebno proti polnoči. Naprej nas je pot peljala skoz lepo obdelano ravnino, skozi katero se reka Mura vije, in ki jo na obéh stranéh prijazne gore obdajajo. Malo po poldnevu pridemo v »Mürzzuschlag« — prijazno mestice, kjer smo kosili. Od tod, kakor Ti je znano, gré pot čez Semering. Tukaj so drugi hlaŕon (Hochalpe) vpregli, ki je veliko širji in močnejši od družih. Sperviga ne gre ravno

preveč k rebru — pozneje malo bolj. Čez kake pol ure (sevéda gre bolj počasi pridemo do perviga predóra (tunela) ki je kak $\frac{1}{4}$ ure dobre poti dolg. Od tód pridemo do prelepiga viadukta, kterih je vseh kacij osem — vsih predorov na Semeringu pa je trinajst, do Semeringa še pred Gracom 3—4. Pót čez Semering torej je tako speljana, da gré en čas, kjer ni preveč k rebru, kokor po navadi; kadar pa visoka gora pride, je prederta, ker bi sicer prekrebru bilo; kjér je pa kák prepad je narejen viadukt čez v podobi navadnega mostú. To je res prekrásno delo! Ko se na uno stran Semeringa pride, se že zagleda Spodnje Austrijansko — velika ravnina — dokler oči sežejo. Dunaj se dolgo ne zagleda, akoravno na ravnin leži. Še le dve postaji pred se zagleda Sv. Štefana turn, drugega pa nič. Še le ko smo se ustavili na kolodvoru, smo celo mesto pred sabo razgernjeno videli — kamor oko seže nič, kakor polh hiše! K sreči me je Mahnič na kolodvoru čakal in me potem na stanovanje peljal. Kaj malega od mesta. Dunajsko mesto samo nasebi ni veliko večí od Ljubljane, šteje morebiti kacij 1200 hiš. Krog in krog mesta je pa zid (Bastei) po kateri se lahko gré; skozi ta zid pelje v predmestja, ki krog in krog mesta ležé (34 jih je) 14 manjših ali večih vrát — nar lepši »Burgthor«. Od bastije pa ne pridejo še precej predmestja, ampak krog in krog tako imenovani »glacis« to ni drugega kakor ene $\frac{1}{8}$ ure širok prostor, ki je z drevesi obsejan — skoraj kakor Ljubljanski Sternalee. Precej mésta sim že obhodil. Vidil sim St. Stef. Thurn in cerkev — za res veličastno — pa ne ravno preveliko. Če Ti bo všeč, prihodnjič kaj več od tega, prostora mi primanjkuje. Zdaj bi Ti pa rad svojo rajtengo položil, česar pa žalibog natanjko storiti ne morem, ker sim si bil pozabil koj od konca vse zaznamovati — prihodnji mesec bom vse na tanko storil. Malo po verh: vožnja 11 fl, od kofra 2 fl 8 kr (!). Po poti naj bo 1 fl., fiakarju ki je mene in kofar peljal 50 kr (tarifa) — za stanovanje 6 fl, za hrano 8 dni naj bo 4 fl, Immatriculations-taxe 2 fl, Stempel 15 kr. To znese 27 fl 13 kr. Se vé da bi bilo še precej manjših stroškov rajtati, pa se jih dobro ne spomnim tako post[avim] Popir, tinta, peresa, ki sem jih kupil, potem nekaj rubrik ki jih moram kupiti, post[avim] Nationale po kr., Öff[entliche] Vorles[ungen] 6 kr. in 1 Index horum 6 kr itd. — Naj bo vse skupej 28 fl. tako ostane od 36 fl še 8 fl. Kje so pa ti? Zdaj pride še le pravo — pa zamolčati Ti tega nemorem in nesmem. Prosim Te predragi moj ne razserdi se — prosim Te lepó. Jaz sim mislil že enkrat na strica se obrniti zavoljo tega, pa sim si premislil — raji se Tebi izročim in Ti odkritoserčno povem svojo nadlogo. Imel sim namreč pri Betgetu še 9 fl 48 kr. dolgá, ker sim si bil letno obleko: suknjo, hlače in vestjo pripravil — drugo sim bil plačal, 9 fl 48 kr še dolžan ostal. Tega Ti povedati nisem hotel, ker Te nisem hotel razžaliti. Upal sim, da bom sam Ti kako zamogel. Nekaj krajcarjev sim bil od doma prinesel, oče so mi bili dali 3 fl, pa jih nisim silil, še prosil ne — rekli so, da bi mi radi več dali pa nimajo — pa Paderca mi je nekaj

šenkala, drugi pa nihče krajcarja ne, ne šomaster, ne stric, ne nihče. Ko sim torej od Tebe v Ljubljano prišel, sim Betgeta plačal — in terdno sklenil — da bom potem prav varoval, da bi mogel z denarjem, ki mi je ostal, izhajati, pa kakor zdaj vidim, ne gré. Torej se obrnem k Tebi s priserčno prošnjo, pošlji mi, če je mogoče 80 fl in pomagano mi je. Zapravil g o t o v o nisem, kakor sam lahko pre-vidiš, čeravno skonca nisem mogel tako redovno živeti, kakor Sever, in vendar kak krajcar po nepotrebnim šel. V oštariji sim bil 3 krat (razun kosila) pa še takrat samó zató ker me je eden obiskat prišel — se ve da nisem več zapravil kakor 1 groš — za en pfiff, $\frac{1}{2}$ maselca vina (tako na Dunaji pijančevamo) za naprej še tega ne, in 2—3 krat v kavarni. Samo to slabost imam, da se sadja odvaditi ne morem, po-sébnó, ker je tukaj prav dobro, in tudi precej cenó. Ko se enkrat šole začnó, bom tudi na to pozabil. Šolo začnemo jutri 10 tiga. Jaz sim vzel latinsko in greško skupaj 18 ur, in pa zraven bom še hodil morebit 3 laške ure poslušat. Moj red bo ta: zjutraj ob 9 v kolegij do 12, potem kosit (blizu zraven) nató v biblioteko do 3 — zadnjič do 4 v kolegij včasí do petih. Potlej domu itd. Cigar nič ne kadim. Zdrav sim, hvala Bogu — zmirom dobre volje, prav zadovoljen z vsim, čeravno nič posebnega nimam, de le skozi ripsam. Zdaj moram vendar enkrat končati. Prosim, če še kaj zvedeti želiš, le opomni me. Zdaj mi vse v glavo ne pade. Iz serca Te lepo za vse zahvalim, na novo prosim, lepo pozdravim in poljubim. Zbogom — Jože.

Ko se je Stritar jeseni 1855. odpravljal na Dunaj, mu je neposredno pred tem (11. 9.) umrla mati Uršula, katere tudi v tem pismu ne omenja, čeprav govori, kako je odhajal od doma. Podrobni popis vožnje od Ljubljane do Dunaja je značilen za tedanjega dijaka, ki je dobival prve vtise o tujem svetu; v pismu se družita potopisec in natančni računar z bratovo podporo. — Mahnič Lovre, doma z Unca, poznejši profesor v Splitu, po študijah eno leto pred Stritarjem, nesrečni junak v Avg. Šenoe noveli »Prijan Lovro«, bil je tudi gojenec Alojzijevišča, odtod najbrž Šenoin motiv, da je bil Mahnič poprej bogoslovec. (Prim. SBL, II, 12, in Tomo Matić: Zadnji dani L. Mahnića, Gradja za povjest hrv. književnosti, knjiga IV.) — Betge je bil ljubljanski krojač, pri katerem je brat Andrej že spočetka imel tekoč račun.

5. (9)

Dragi moj!

Čez dolgo časa Ti zopet enkrat iz Dunaja pišem. Moje reči stojé dobro. Bonic me je posebno prijazno sprejel, in mi obljubil de bo vse storil, karkoli bo v njegovi moči. Zraven mi je pa še to povedal, da nobeden mojih kollégov ni eksamina naredil, (tudi Mahnič ne). Valjavec, (Kračmanov) ki je za spodnjo gimnazijo skušnjo že zdavnej naredil, je bil vlani na Dunaj prišel še za zgornjo gimnazijo jo delat, kjer je celo leto ostal, pa je tudi ni naredil, iz tega previdiš, da je resnica, kar sem Ti pravil. In tega vsega je bila kriva — vojska! Upal sem, de bom pismene naloge do zdaj že notri dal, pa de jih popolnoma skončal, tega so mi moji nesrečni zobje krivi, ki so mi

že domá tolikanj prizadjali. Danes, ko Ti to pišem, sem čez pet dni prvič spet spod strehe šel, tri dni me je zob bolel, dva dni sem bil pa otekel de nisem ven smel, posebno pa še kjer je bila vseskozi sapa. Eno noč sem celo prečul, pa zmirom merzlo vodo v usta jemal, drugači mi ni bilo, prestati, vsled tega me je potlej tudi nehal, samo da sem se bil na enim licu malo preveč zredil. —

Kar pa moj denar tiče, Ti žalibog! nič dobrega reči ne morem. Samo popotovanje (čem reči vožnja) me je kostalo 16 fl. (prej 15 starih, so malo poskočili) od kofra sem plačal 2 fl. Če sem se ravno v drugem klasu peljal, me je mraz precej tresel posebno čez Semering. Škorni, ki so bili že doma stergani, so zdaj popolnoma proč, ker sem prve dni tukaj veliko pota storil.

Zraven tega moram pa še, ko pismene naloge notri položim 10 fl takse plačati. Prosem Te torej, ljubi moj brat! kakor sem Te že tolikokrat prosil, in nikoli ne zastonj — pošlji mi po svoji previdnosti toliko denarja, da mi bo pomagano — več nič rečem — (in pa kmalo!)

Zdaj Te pa prav priserčno pozdravim in ostanem

Tvoj

hvaležni brat
Jože.

Na Dunaji 2/3 60.

(Ob strani) Kako je kaj domá, ali je Ančika ozdravela?

Bonitz Hermann, znani klasični filolog, ki ga Stritar rad omenja, zlasti v znani anekdoti iz l. 1856.; od 1849 je bil redni profesor na Dunaju in tedanji vodja klasičnega seminarja; umrl je 1888 v Berlinu. — Vojska, ki se tu omenja (1859) je slabo vplivala na študij visokošolcev in tudi Stritar je zastal z delom; kakor se zdi, je bil to leto tudi dlje časa doma. — Matija (Kračmanov) Valjavec je opravil izpit iz slov. in lat. jezika 11. okt. 1855; glede grščine pravi v lastnem življenjepisu: Slušal sem seveda tudi Boniza na univerzi, ali čez zahteve nisem nikoli hotel kaj službenega delati in torej tudi ne izpita iz grščine (prim. Knezova knjiž. II, 184/5). — Ančika je najbrže mlajša sestra, ki pa se je prav tisti čas poročila na domu.

6. (10)

Dragi moj!

Zopet moram obširno govoriti o reči, ki mi je njen spomin že žalosten. Pisal sem Ti bil, da sem zopet začel delati skušnje — nisem jih končal — nisem jih mogel končati. Vse tri pismene vprašanja sem bil že do dobrega zdélal, drugega ni bilo tréba, kakor sem ter tje malo popiliti pa prepisati jih — in prepričan sem, da bi bile popolnoma dobre. V tem času je pa začelo z mojimi fanti tako slabo iti, da sem mogel vse svoje delo popolnoma pustiti — in odmerjeni čas je pretekel. Pomisli kaj je to, tri fante imeti, pa kake! nobeden ni mogel pri njih dlje časa sterpeti! enega v četerti šoli, enega v tretji, enega v 4. nemškem klasu! zraven pa mi je bilo še učiti dve deklici! in na verh še odraščeno hčer v laščini! Reči smem, da malo-kdo bi bil to reč prestal, in s častjo prestal kakor sem jo jaz. Ne

bom Ti na široko opisoval svojega terpljenja, le ob kratkem Ti povem: sklenil sem, da hočem preterpeti še do te jeseni — potem pa v nobéno hišo več! Za vse zlató, kar ga je na svetu. Letos ste mi bile že ponujane dvé službi, ena k' enemu fantiču, 70 fl na mesec, ena v grofovsko hišo, ki so mi jo nad vse hvalili — enkrat prej že v Bukurešt 100 zlatih gold. na mesec, pa še prej enkrat v Budejovice na Česko v prav prijazno znano familijo, ki je čakala dva mésca, da bi ji odgovoril. Pa veš zakaj se tako tergajo zame? Ne zato ker sem dober učenik, dober odgojitelj, (kar pač reči smem!) le zató — ker znam francozko!! Ali ni to sramóta! Ne znaj francozkega — pa te živa duša ne pogleda. Vse tvoje dobre lastnosti in zmožnosti in skušnje ki si s trdom in terpljenjem si jih pridobil — niso vredne piškavega oréha. Redka sreča me je bila doletéla, da mi je bilo moč nekoliko časa potovati po nemškem, francoskem in po Belgii — bil sem nekaj časa v Parizu — seveda mi je to marsikaj koristilo — posebno pa sem se izuril v francozkem jeziku. — Pa da pridem zopet nazaj! — Mésca oktobra mislim začeti novo življenje! Poskerbel si bom toliko lekcij, da mi bo ravno moč izhajati, in pa délal bom záse. Da mi skušnje ne bodo délale težáv — sem se že dobro prepričal — skoraj ničesar nisem pozabil — znal pa sem precej! — Tisto doktorstvo je prava oslaríja, pa vem, da svet derži nató — in naredil ga bom tudi — ko bi že družega ne bilo zavoljo Tebe! Kakor mornar na vihnem morji hrepeni po varni — mirni luki — tako si želim jaz po tem tihem delavnem življenji — ki se tako dobro prilega vsemu mojemu bitju. Pa eno še smem reči. Če premislim te leta, ki bi jih mogel prav za prav zgubljene imenovati — kaj sem v njih videl in slišal, skusil in se učil, vžil in prestál, bodi si prav ali ne — notel bi jih, ko bi ravno mogoče bilo, zbrisati jih iz svojega življenja — iz svojega spomina! Svet rés tirja — posebno pa pri nas domá — da mora vsak ravno takó — naravnost, negledé na levo, ne na desno hoditi po ravno tisti poti, po kateri jih je hodilo toliko in toliko pred njim in jih bo hodilo za njim. Če le za malo časa zavije v stran, ali pa malo počene — že vzdignejo kamnje nadinj! Pa nikar me krivo ne razumi! To nikakor ne gre in ne more iti nate, zato ker me opominjaš moje dolžnosti. Dobro umém za kaj se bojiš in me opominjaš — v resnici sem Ti hvaležen zató; samo ene reči Te prosim — zadnjič mi praviš, da sem Te morebiti za nos vodil — verjemi mi — kadar Ti kaj pravim, ko bi me poznál, vedel bi, da jaz se nikoli ne lažem. To je morebiti edina lastnost, s katero se zares ponašam — posebno današnjí ko je vse povsod polno laži in hinavstva! —

Zdaj pa drugo. O Klasji Ti nisem zadnjič ničesar pisal, ker se je ta reč še le veršila — in nisem še nič prav gotovega Ti vedel praviti. Zató bom pa zdaj o tej reči odkritoserčno govoril!

Začenjam z genezo. Enega dne, ne vem že več prav kdaj, sva šla z Jurčičem na univerzitetu, kjer ga je čakalo pismo. Pismo prebravši ga meni pomoli. Piše mu Wagner (pervič sem takrat slišal tó

ime) iz Ljubljane in mu pravi da misli izdajati slovenske »Klasikarje« (sic!) in vabi in prosi ga, naj prevzame njihovo vredništvo, prosta roka mu bo dána — in tudi o honoraru se bosta lahko pomenila. Zraven mu pa pošilja nemšk prospekt, ki naj ga v slovenščino prestavi itd. Ko ves začuden to čudno pismo preberem, me Jurčič vpraša, kaj mislim o tej reči. — Odgovorim mu, če je ta reč resnična, ne pa kaka pustna šala — naj se je prime z obéma rokama. Zakaj spolnjene so v tém želje ki jih je imel, in jih mora iméti vsak pameten in pošten rodoljub, ki mu je v resnici mar omika našega naroda. J. mi pravi, da ravno takó misli — samó da se sposobnega ne čuti za tako težavno in imenitno početje. Jaz mu prigovarjam, in ga pregovorim; obljubi mi, da bo koj Wagnerju odpisal, da redakcijo prevzame. Poznal sem Jurčiča, in bal sem se, če on te reči ne prevzame, se bo, ali popolnoma razbila, ali pa jo bo kdo v roke dobil, ki ji ni kós — ali bi pa celo na napačno pot zavil. Zató sem mu v resnici prigovarjal. Čez malo časa že pa pride in me nagovarja in naganja — da naj jaz to reč prevzamem —, da je premlad in t. d. — če ne drugače — naj mu vsaj posodim svoje imé — in mu nekoliko z dobrim svetom pomagam — seveda nisem hotel ne mogel tega storiti. Ker mi le ni dal mirú — sem mu dovolil, da naj moje imé zraven svojega postavi, in obljubil sem mu tudi, da bom pisal nekoliko uvodnih člankov — ker si jih on ni upal. Takó je biló. Zakaj sem se pa vdeležil té reči? — Perviž zató, ker sem spoznal, da ta nova reč je zares vse hvale vredna, in da vsak pošten človek je mora vesel biti, in jo podpirati po svoji moči. Reči smem, da kar sem k pameti prišel (kolikor toliko!) mi je bilo že očito, da po tej poti ne bodo Slovenci nikoli prišli do literature sami sebi slepijo eni iz nevédnosti, eni iz samopridnosti. To je strahóta, kaj se pri nas piše in bere in hvali in slavi — po časnikih in čitavnicah — to so poetje, to je literatura! —. Nikar mi ne ugovarjaj: Pa ti bolje delaj! ali pa molči! Odgovarjam Ti: literature nam ni tako potreba — kakor krompirja — brez nje lože živimo, kakor brez močnika. Človek je lahko pošten in srečen na tem in na onem svetu — da si ni nikoli naredil ali pa slišal ali bral poštene pesmi — še če pravilno — ali pa celo nič pisati ne zná — Literatura — poezija — kakor umetnost sploh je luksuz kakor vino, tobak in kvarte — seveda lep luksuz je literatura, ki človeka povzdiguje, tolaži, ki mu je vir nar čistejšega veselja. Zato pa vsak narod, ki se količkaj čuti, začinja, napenja vse svoje dušne moči, da si jo vstvari. Ali — slab krompir moram jesti, če nimam družega — slabega vina mi ni treba piti — živi se tudi ob vodi. Taka je tudi z literaturo — poezijo (sploh tu le govorim bolj o poetični literaturi — če ravno ni v vérzih pisana!)

Slaba poezija — ni poezija!!

Ne zagovarjajmo se torej! Tudi ne čakimo, da bi se zboljšala! Iz slabega vina nikoli ne bo dobrega. Naša poezija, ki jo nar bolj hvalijo, je le — sleparija (akoravno večkrat bona-fide). Kako pa je tó, da narod, ki je tako prebrisan, tako bistre gláve, si ne more napraviti

poštene literature. Tega je kriva pri nas zlasti tista prikazen, ki ji pravijo: klika! Stopi v njih krog! Delaj jim po volji, piši kakor hočeš boš jim velik, slaven pesnik! Kadé se eden družega, takó da se zbog samega dima nič ne vidi! Ljudjé se nič ne učé, nič ne mislijo — zakaj, ni lože reči na svetu kakor verze delati — da se le rima, čeravno malo hripavo — čepravno verz šepa — tu se malo raztegnejo besede tu skerčijo, da se le posili — misli ni nič treba! — Naši poetje ves božji dan družega ne delajo kakor zamišljeni se sprehajajo ob potoku — cvetice tergajo, vence pletó — luno ogovarjajo itd. Tisti pa, ki so malo bolj pametni, se pa loté abstraktnih reči — katerim ni kos poezija. — Vsi pojte rakom žvižgat! Tacih, ki se jim ne morejo očitati te reči, jih je le malo, malo. Adparent rari nantes in gurgite vasto! Pa kam sem zašel. Nazaj! Kdo nam pravi, kaj je dobrega, kaj slabega — zakaj je to dobro, zakaj to slabo — kdo nas uči in nam kaže pravo pot, po kateri naj hodimo? — Kritika! Strašna beseda! Pri nas se je bojé kakor živega ognja. Kritikar je! Kamenjajte ga. Kaj zabavljaš! pravi Krakovčan! Vêjo, zakaj se je bojé; saj je tako lepó, tako prijetno človeku slepiti samega sebe in druge in misliti si: Velik pesnik si! Resnica oči kolje! Kaj nam je treba resnice! Bolj pametni pa pravijo: Prezgodaj je še pri nas za kritiko — premalo imamo še literature! To se mi ravno tako zdi, ko bi kmét, ki je malo všenice pridélal — da bi bila kašta polna, kakor vlani — ne prevéja omlatene všenice — vse skup spravi — zerno in pleve. Lepo potico bi imel o božiči, lep kolač o veliki noči!

»Oplašila bo mlade ljudi — ki se poskušajo«! — Nikakor ni res! Seveda mislim si kritiko — zdravo, ne zabavljive. Kdor ima v resnici kaj pravega poetičnega talenta v sebi — nikakor se ne bo dal ostrašiti, le učil se bo (to vem iz lastne skušnje —) kdor pa ne, saj ga ni treba — pa naj se boljšega rokodelstva loti. Treba nam je tudi slabih, cenenih čevljarjev, ki cokle delajo in šolne — slabih poetov nihče ne potrebuje!

Take so moje misli o poeziji in kritiki. Te misli so me namenile, da sem se vdeležil tega imenitnega početja, te misli me bodo vodile v vsem, kar bom pisal.

Nekoliko pa me je nagnilo k tej reči tudi prijateljstvo do Jurčiča. Jurčič je mlad fant, kratko je najno znanstvo, vendar pa vem, da se ne motim če terdim, da ima od njega naš narod še veliko pričakovati. Bog mu daj življenje in zdravje — ker bolehen je. —

Bojiš se, da bi ne imel s to rečjo veliko sitnosti in sovraštva. Gotovo res — le preres! Dobro to vem. Dobro sem to premislil. Ne boš se bolj zameril svétu, kakor če se mu kažeš bolj pametnega kakor je on! Planili bodo nad me kakor razdraženi seršeni — opravljali me bodo, da sem sreberne žlice kradel! Poznam svet. Pa morda vendar le kaj koristim. Verjémi mi, in kdor me pozna, mi verjame rad, da ne goni me slavohlepje — te slabosti ali pregrehe ne čutim čisto nič v sebi. Ko bi bil časti lakomen, ne bi bil molčal tako dolgo. Kaj pa je

lože pri nas, kakor doseči si cenéne hvale in slave na kupe! In v resnici sem mislil mirovati vse svoje žive dni, akoravno so me tako drezali od vsih strani, akoravno so poslušali moje čenčarije, kakor bi prerok govoril. In vendar bi to ne bilo prav, zakaj vsak pošten človek ima dolžnost koristiti svoji domovini, kolikor more po svoji moči.

Ali imam pa tudi potrebno sposobnost za to? — O tej reči seveda ne morem soditi sam, počakite in sodite sami. Če kdo vstane, ki to reč bolj umé — nevtogoma bom odstopil in mirno se vsedel.

Praviš, da bova »pikala in šibala«. Jaz nikoli ne! Ni ga človeka na svetu, da bi ga jez sovražil, sovražim le sleparijo, laž, hinavstvo! Moja kritika ne bo nikoli osebna, zabavljiva. Zabavljice seveda bom tudi pisal — pa to je druga reč — Saj dandanašnji se res more reči: *difficile est satiram non scribere*. Sleparíi, laži in hinavstvu sem vojsko napovedal in vojskoval se bom, če mi Bog srečo in zdravje dá — brez strahú — pa o tej reči drugo pot!

Opominjaš me, da naj ne pozabim »morale«. Ljubi moj: ko bi te reči ne bil premišljal že, pač bi ne bil vreden, da le pero v roko vzamem. Ne vem, ali je veliko ljudi na svetu, ki bi bolj živo čutili, da je treba morale — povsód — povsód — pa da je je takó málo — povsód — povsód! Ni mi mogoče o tej reči v kratkem govoriti, rečem le toliko: Prava umetnost, prava poezija je *moralna*, že sama na sebi, zakaj moralno je vse, kar človeka povzdiguje in čisti. Samo da dela to umetnost po *svoje*, ne tako kakor *véra*, in kar se nje derži. Ne bom primerjal umetnosti z véro, ali tudi umetnost imamo od stvarnika in tudi v nji in ž njó človek svojega stvarnika častí. Spominjaš me Jenkovega: Mačka! Kaj pa je tako strašnega v tej ubogi pesmici! Meni se pa še prav moralna zdi, ker zasmehuje tisto neumno, nezdravo sentimentalnost! To je izvrstna persiflaža *nemoralne reči*! Pa ne vem, ali se bova porazumela v tej reči, vsaj pismeno gotovo ne. Sploh se pri nas misli, da vse, kar se piše, se piše le za otroke, nikoli pa ne za odrašene možé, to je velika zmota! Zato tudi Danica graja naše početje! — Siloma se moram ustaviti, da dalje ne pisarim. Le še nekoliko na tvoje vprašanje zastran honorara.

Koliko bo Jurčič dobil od Wagnerja ne vem, tudi se ne pečam za take reči. Jez ne bom dobil krajcarja — ne druge reči! — tudi nobenega frei exemplara ne — še poštnino plačujem sam. Saj Wagner bo tako zgubo imel pri tem, posebno pa mi je to očito, odkar sem bral »Danico«. Pa še huje bo prišlo! Pa saj je tako škof zapovedal, da se morajo naši otroci po kmetih zopet: »unregelmäßige Zeitwörter« učiti. To mislim da je zadosti. O omika, omika kako se greši v tvojem imenu! Zadosti tega.

Krivo me bodo sodili, vpili bodo nadme, in kamenjali me bodo — ne bodi Ti med njimi! Kar Ti ni všeč, povej mi odkritoserčno brez jeze in sovraštva — če kaj grešim, misli vsaj, da nisem grešil iz slabe hudobne volje, iz popačenega serca. Moj namen je blag! čist — vodi

me ljubezen do umetnosti in do mojega milega, ubogega naroda! Za slavo mi ni mar, ne za drug dobiček!

Ne zameri — da je moje pismo kakor sračje gnezdo — nimam časa, da bi vsako reč premišljeval in vredoval.

Zbogom

Tvoj!

Jože.

18. 4. 66.

Veselilo me bo, če mi pišeš koj svojo misel o mojem prvem spisu v Klasji. Če je ta spis nemoralen — v tendencii vsaj — je moja pamet pri kraji.

Popotovanje, ki ga omenja Stritar, je napravil poleti 1861, in sicer čez Draždane v Nemčijo, Belgijo, Straßburg, Pariz in se vrnil preko Italije. — V nadaljnjem odgovorja S. bratu na njegovo vprašanje glede »Klasja«, o katerem mu v nekem prejšnjem pismu ni ničesar omenil. Brat Andrej je postal pozoren, ko je v Zg. Danici 1. apr. 1866 na str. 75. bral naznanilo in obenem že tudi kritiko napovedanega »Klasja«. Založnikovo naznanilo je razširil Jos. Marn (urednik L. Jeran je bil tedaj na romanju v Sveti deželi) z moralnimi in drugimi pomisleki in je pisal takole: »Napoveduje se nam Klasje z domačega polja t. j. zbirke najboljših del slovenskih pisateljev z dodanimi kritičnimi vvodi, življenjepisnimi črticami in kamnotiskanimi podobami, nabrala in izdala gg. J. Jurčič in J. Stritar na Dunaji, založil knjigar Anton [Oton] Wagner v Ljubljani, kateri na koncu tiskanega razgleda še posebno pristavlja, da pride za Prešernovimi deli precej Levstik na versto. Izdade se, pravi, njegove vse do zdaj že natisnjene vendar ne vse izdane pesmi in tudi še drugi njegovi spisi. — Pomisliti je le pri tej reči, ali se smejo z dobro vestjo vse Prešernove pa Levstikove pesmi dati v roke slovenski mladini. Nam se to početje zdaj neprilичno zdi nekaj za to, ker pisatelje, ki se v tem razgledu imenujejo, imamo večidel v rokah in dnarja sploh primanjkuje nikar že za tiste reči, nekaj pa za to, ker se sme olikanim Slovincem že toliko uma pripisovati, da jih razumejo in če tudi z različnega stanú ceniti in vredno presoditi znajo. Ko bi Danica upati smela, da bi vseučiliški slušatelji slušali njen svet, bi svetovala, naj se raji vsak po svojem nauku poprimejo učnih knjig za srednje šole in naj te nam pridno svo-venijo. S takim delom bi podučevaje sami sebe koristili sebi, našim šolam in slovenskemu narodu, kateremu se je v zadnjem deželnem zboru britko očitalo, da nima potrebnih bukev za vpeljavo slov. jezika v srednje šole, gimnazije in realke. Drugim pa bi svetovala, naj se pridno zedinjajo in z zedinjenimi močmi marljivo delajo ali za Mohorjevo družbo, ali za Cvetje, ali za Čitavnico, v kateri bi se zvlasti pravoslavci utegnili strinjati in vzajemno podpirati. Dobro in pametno bi menda bilo, da bi slov. Matica, ki se le tiho oživlja, razpisala kaka darila zlasti za dobre, morebiti tudi posebej zaznamnjane šolske knjige.« — Od zgodovinskega pričevanja o ustanovitvi »Klasja« prehaja S. v načelno razpravo proti tedanjim slovstvenim razmeram in zabada z nožem prav v srce noviškim in splošno staroslovenskim nazorom o slovstvu. Njegov čisti umetnostni program, ki ga je naslednje leto razvijal v »Glasniku« in še bolj določno v Zvonu 1870, zlasti v znanem odgovoru Zg. Danici, je tu že do kraja izdelan. — Spominjanje na Jenkove Pesmi, zlasti na njegovega »Mačka« se sklada popolnoma s Svetčevo kritiko v Novicah 1865 str. 3: »Kar se tiče pesmi ljubavnega zapopadka, to so nekatere vmes, katerih besedna obleka je po nesreči taka, da nas opominja tiste ljubezni, ki nima nikakoršne pesniške lepote... le prava, čista in zvesta ljubezen je vzorna, v kar se pa vmeša človeška slabost, pohotnost, sebičnost, hinavščina — od tega se pevska Vila stran obrne.«

Ljubi moj brat!

Koliko časa je že minilo, kar sem Ti zadnjič pisal, res več ne vem; saj mislim, da se tudi Ti ne spominjaš več mojega zadnjega pisma. Zavoljo tega pa ne misli, da sem Te pozabil, da Ti nisem bil že velikokrat namenjen pisati, ali žalibog! od sklepa do djanja je dolga pot; prosim Te, ne bodi húd.

Kako Ti gre? Kaj je s Tvojimi očmi? Kakó si prestal ostro zimo na visokem, samotnem Kureščku? Meni se zdi to kaj strašnega. To je pa burja žvižgala skozi vse luknje in špranje! In pa kako obhajilo v viharhi noči! Ali more Tvoje zdravje kljubovati vsemu temu?

Jaz sem zdrav, in počutim se še precej dobro — dela veliko! Kaj mislim početi za prihodnost? Moj sklep je storjen. V tej hiši, kjer sem zdaj, mislim ostati še veliko časa, potem pa vstanoviti odgojilnico, pensionat za fante. Moj mož mi je že obljubil da me bo podpiral, zakaj? zató je treba precej kapitala; mož, ki je prav pošten, mi ga je sam obljubil, družega ni treba, kakor da mu ta čas, kar sem v njegovi hiši, zadostim popolnoma, potem se mi ni bati. Umé se ob sebi, da prej naredim doktorat... ki mi ne bo prizadjal nobene težave, kakor vidim. Kar se tiče téga, nič se ne boj zame. Če Bog da srečo, iz tega se da napraviti prav lepa reč. Možjé ki imajo polovico moje sposobnosti v tej reči, so postali po tem početji v kratkem bogatini, akoravno moram reči, da to ni ravno moj glavni namen. Jaz mislim, da ravno to je poljé, na katerem morem veliko koristnega storiti, in tako spolniti dolžnosti, ki jo ima vsaki človek do človeštva.

Ali si še tako iskren domorodec, kakor si bil nekdanj? Se kaj živo pečaš z našo politiko in literaturo? ali niste žalostne obé? In vender v literaturi, če se ne motim, nam se obeta boljši čas. Le če se ta reč oberne na bolje, kakor se kaže, pač smem reči, da sem jaz veliko pripomogel. Že več let skerbim za tó, da imamo tukaj literarno Društvo, kteremu sem vodja, in tu se da res veliko koristiti. Skušnja pa me je učila, da ni dobro če je to Društvo preobširno, zató se nas je zbralo létos samo petero pa izbranih, ki se shajamo po 2 krat v mesecu ter beremo in presojamo svoje spise, prav po prijateljsko. Prav veselilo me je, ko si mi pisal, da tudi Ti čislaš Jurčiča. Ti ne veš kako poštena, prav staro-kranjska duša je tó! od téga možá imajo slovinci še veliko pričakovati. Ta bo pisal namesto mene, ker sem jaz prelén; njegov duh je moj duh, ne zamudim nobene priložnosti, ker se morem pogovarjati ž njim, zató mi je pa tudi hvaležen, tako da je res ginljivo.

Ne vem, ali Ti je znano, da pišem v glasniku; storil sem to le, ker me je nadlegoval Janežič po Jurčiču našuntan. Pa veseli me to delovanje prav nič ne, akoravno mi delajo od več strani velike komplimente; ni dolgo tega, kar mi je pokazal Jurčič pismo Janežičevo, v kterem mi zopet kadi, in pravi med drugim, da »take proze ko jaz ne piše noben slovenec, tudi Levstik ne«. Ali jaz sem čuden človek,

vsa slava in hvala mi ni čisto nič mar. In pa Levstik piše zopet Jurčiču, da naj se le mene drži, ker sem prvi estetični pisatelj na jugu slovanskem. Žalostna hvala, ker takó ni nobenega družega, ne med nami, ne med serbi, hervati, ali bolgari!

Nekaj novega! Janežič je ponudil Jurčiču in meni, če hočeva prevzeti Glasnika, takó, da imava vso redakcijo v roki, da deliva z njim dobiček, zgubo pa bi nosil sam. Gotovo poštena ponudba! iz zgolj patriotizma. Ker sam pravi, da v literarnih rečéh je on »nula«, misli da bo tako glasnik v pravih rokah. Odgovorila mu nisva še določno, kaj se ti zdí?

Pa kdo vé, ali te mikajo te čenčarije, zató končam. Če mi odgovoriš, mi boš napravil pravo veselje. — Priložena podoba, ki je morebiti še ne boš spoznal, Ti kaže, kakošen je bil Tvoj brat 6. marca 1868. to je na svoj 32. rojstni dan. Pravijo, da sem prav posebno dobro zadet.

Zdaj pa — bodi prav serčno pozdravljen!

Z Bogom

Tvoj

Jože

moja adressa J. S. Universität.

Na Dunaju 18./3. 68.

»Kaj je s Tvojimi očmi?« vprašuje S. brata o njegovi hudi očesni bolezni. — Moj mož, ki je S. obljubil kapital za odgojevališče, utegne biti grof Rudolf Kaunitz, dunajski bankir, ki je stanoval v Vöslavi; tu je S. poučeval oba grofova mlajša brata Evgena in Vencija. — Drugi del pisma je potrditev znanih slovstvenih dogodkov: Stritarjevega literarnega društva, njegovega tedanjega vpliva na Jurčiča (»njegov duh je moj duh«), sodelovanja pri Glasniku i. t. d. — Sklep je važen za datiranje najbolj znane Stritarjeve fotografije: »pravijo, da sem prav dobro zadet«.

FRANCE STELÉ

MODERNO FRANCOSKO SLIKARSTVO

V novem Muzeju kneza Pavla v Beogradu je bila spomladi prirejena razstava modernega francoskega slikarstva, ki zasluži z več ozirov našo pozornost. Prvič zato, ker ima naša javnost največkrat le meglene in čisto netočne pojme o kvalitetah ali nekvalitetah te zadnje razvojne stopnje v zgodovini slikarstva. Pozna in presoja jih samo po enobarvnih posnetkih, ki ji o bistvu originala ne morejo prav nič povedati, pozna jih iz polemik za sodobni umetnostni izraz in proti njemu, največkrat pa jih presoja po slučajnih časniških beležkah in smešnicah skovanih o njej. Tudi umetnostno ustvarjajoči svet ni dosti na boljšem, čeprav polje od impresionizma sem tako v hrvatskem kakor posebno v srbskem slikarstvu prav močen francoski val in so se posamezniki jugoslovanskih slikarjev prav občutno po-francozili. Drugič pa zasluži ta razstava vso pozornost tudi zato, ker